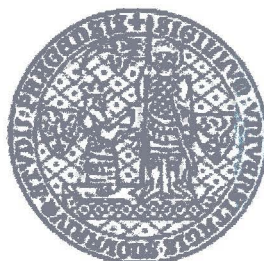

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta tělesné výchovy a sportu

Pohled do budoucnosti tělesné výchovy jako předmětu
vyučovaného na základních školách

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Pavel Tilinger, CSc.

Zpracoval:

Marek Dostál

Duben 2006

Abstrakt

Název

Pohled do budoucnosti tělesné výchovy jako předmětu vyučovaného na základních školách

Cíle práce: Cílem této práce je vytvořit prognózu vývoje školní tělesné výchovy na základních školách v období 2005-2010.

Metoda: Do výzkumu bylo zahrnuto 87 respondentů. Ti vyučují tělesnou výchovu na 2. stupni základních škol jihomoravského kraje. Jako nástroj sběru dat byl vytvořen dotazník, který byl rozeslán elektronickou poštou na všechny uvedené školy.

Výsledky: Z výsledků vyplývá, že tělesná výchova bude i nadále směřovat k upevňování zdraví a vytváření kladného vztahu k pohybu. Materiální podmínky a kvalita vzdělání pedagogů budou nejdůležitějšími činiteli ovlivňujícími školní tělesnou výchovu.

Klíčová slova: tělesná výchova, rámcové vzdělávací programy, zdraví, pohyb, sport

Abstract

Title

A Look at the Future of Physical Education as a Primary School Subject

Aim of the Thesis: The aim of this thesis is to make a prediction of the development of physical education on primary schools in 2005 to 2010.

Method: A total of 87 respondents were taken into the research. All of them teach physical education at upper primary schools in South Moravia. An e-mail questionnaire was sent out to all these schools to collect data.

Results: The results show that physical education will continue to strive for strenghtening health and propagating movement. Material means and the quality of pedagogues' education will be the key factors influencing primary schools' physical education.

Keywords: Physical Education, General Education Programmes, Health, Movement, Sports

Touto cestou bych chtěl poděkovat Doc. PhDr. Pavlu Tilingerovi, CSc., za odborné vedení práce, za praktické rady a připomínky a za možnost využít jeho zkušenosti v této problematice.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a použil jsem pouze literárních a odborných zdrojů, které uvádím v příložené bibliografii.

Dostál

.....
Marek Dostál

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 PŘEHLED POZNATKŮ.....	8
2 TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE.....	14
2.1 Historický vývoj tělesné výchovy.....	14
2.2 České dějiny.....	24
2.3 Současný stav tělesné výchovy.....	27
3 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	29
3.1 Cíle a úkoly.....	29
4 METODIKA VÝZKUMU.....	30
4.1 Metody výzkumu.....	30
4.2 Soubor dotazovaných.....	30
4.3 Analýza dat.....	31
5 VÝSLEDKY A DISKUSE.....	32
6 DISKUSNÍ POZNÁMKY.....	41
ZÁVĚRY.....	44
LITERATURA.....	46
SEZNAM GRAFŮ.....	49
SEZNAM TABULEK.....	50
PŘÍLOHY.....	51

ÚVOD

Povinná školní tělesná výchova sehrává při utváření pohybového režimu dětí a mládeže nezastupitelnou úlohu. Je základní a nejúčinnější výchovnou formou působení na celou populaci dětí a mládeže a zároveň jediným školním předmětem, jenž se primárně zaměřuje na tělesný rozvoj a zdraví. Pomáhá dětem rozvíjet návyky a zájem o pohybovou aktivitu, jenž jsou důležité pro zdravý vývoj a jsou základem pro zdravý životní styl v dospělosti.

Tato problematika mě zaujala především z profesního hlediska. Vyučuji tělesnou výchovu na základní škole a tato práce mě baví. Pohybové aktivity jsou zároveň mou zálibou, což je jistým samozřejmým předpokladem.

Školní tělesná výchova se v roce 1869 zavádí do škol. Od této doby neustále prochází změnami v závislosti na společenských podmínkách. Dřívější militaristické zaměření se postupně mění na výkonnostní. Dnes se zaměřuje především na upevnování zdraví a vytváření kladného vztahu k pohybu. Současný stav však není uspokojivý, což dokumentují četné výzkumy. Význam tělesné výchovy je často pouze deklarován.

Proto vznikla tato práce, ve které vytvořím prognózu vývoje školní tělesné výchovy na období 2005-2010. V průběhu zkoumání popíšu historický vývoj tělesné výchovy, její zavedení do škol a současný aktuální stav. Pro výzkum bude použit dotazník rozesílaný elektronickou poštou na základní školy celého jihomoravského kraje. Bude určen pro učitele vyučující tělesnou výchovu na druhém stupni základních škol. Na základě jejich názorů nastíním možný vývoj tělesné výchovy v příštích letech.

2 PŘEHLED POZNATKŮ

Tělesná výchova má jako školní předmět nepopíratelný význam pro dnešní generaci. Ať už máme na mysli přímé působení na lidský organizmus nebo zprostředkovaný vliv na zájmy a hodnoty jedinců. Drtivá většina občanů získává své návyky a názory na sport v průběhu školy. V tom také můžeme vidět obrovskou výzvu a potenciál pro působení na dnešní mladou generaci. Nejsnáze ovlivnitelnou částí populace je právě mládež.

Neuspokojivou situaci ve světě i u nás dokumentují četné výzkumy. Celkově ve světě ustupuje 30 % tělesné výchovy jiným předmětům, 1/3 povinné tělesné výchovy byla v posledním desetiletí v evropských zemích zrušena, tělesnou výchovu vyučují třídní učitelé, kteří nejsou dostatečně kvalifikováni (Vašendová, 2000). Felix, Kasa (2001) popisují neuspokojivý stav tělesné výchovy na Slovensku a docházejí k závěru, že školní tělesná výchova je ještě stále podceňovaná a nemá takové postavení na školách, které se sice deklaruje, ale mladé přitahují atraktivnější formy pohybových aktivit. „Navzdory globalizaci, poznání a porozumění kontextům, principům i praxi národních pojetí školní tělesné výchovy se zdá, že v pedagogické komunitě nepanuje shoda v chápání názvu, významu, funkcí i obsahu koncepcí školní tělesné výchovy“ (Naul, 2003, s. 39). Odlišnost koncepcí se projevuje i v osnovách školní tělesné výchovy. Rychecký, Fialová (1998) mimo jiné popisují současný stav tělesné výchovy a konstatují, ve vymezení cílů školní tělesné výchovy i v jejím vztahu k mimoškolní (klubové) sportovní činnosti mládeže nepanuje ve světě, evropských zemích, ani u nás úplná shoda. Prosazují se tendence jak ke sportovně orientovanému pojetí školní tělesné výchovy, tak i jeho zcela odlišného pojetí - kultivačního prostředku základní motoriky, zdatnosti, rozvoje vědomostí a postojů. Nevyjasněnost v dlouhodobém horizontu vede i ke snižování počtu hodin tělesné výchovy.

Spolu s počtem hodin tělesné výchovy je kvalita tělesné výchovy přímo úměrná kvalitě, odbornosti a entuziasmu učitele tělesné výchovy. Naul (2003) popisuje v historickém kontextu školní tělesné výchovy tyto hlavní koncepce:

- 1) Biologicky orientovaný rozvoj těla spojený se „švédskou gymnastikou“; cílem je rozvoj „anatomických a fyziologických charakteristik“ žáka.
- 2) Pedagogická výchova prostřednictvím pohybu, která vychází z Guts-Mutse a Novorakouské školy; cíle formuluje v abstraktních pojmech „všeobecného rozvoje osobnosti“.
- 3) Osobnostně pohybová výchova, formulovaná holandskými autory Gordijnem a Tamboeraem; cílem je rozvoj „osobnostně pohybové kompetence a identity“ žáka.
- 4) Konformistická, sportovní socializace, vycházející z německého přístupu k tělesné výchově, charakterizované „snížením napětí“ ve výchově a utvářením charakteru žáka; cílem je „rozvoj tělesné zdatnosti, technické a taktické kapacity i potřeby účasti ve známých sportech“.
- 5) Kriticko-konstruktivní pohybová socializace; cílem je „rozvoj technicko-pohybových, sociálně pohybových a reflektivních kompetencí“ žáka, které jsou potřebné jak pro jeho osobnostní a sociální uspokojení, tak i pro jeho „dlouhodobou účast v pohybové kultuře“.

„Etnicko-centrický“ základ jasně dokumentují holandské a německé koncepce jak v historickém tak i současném kontextu. Při výčtu evropských koncepcí školní tělesné výchovy však kromě etnicko-centrických otázek narážíme i na další obecné problémy, například na jazykové bariery. Mnoho literatury o školní tělesné výchově je totiž napsáno pouze v mateřských jazycích jednotlivých evropských zemí.

V časopise „Tělesná výchova a sport mládeže“, ročník č. 63, probíhala diskuse s názvem: O co vlastně v tělesné výchově jde? Autoři se zamýšleli nad cíli a úkoly tělesné výchovy a hledali řešení aktuálních problematických otázek. Námětem byly nové pojmy a dokumenty, úvahy na téma učitel a žák a jejich vzájemná interakce, vzdělávání učitelů a komunikace mezi praktiky a teoretiky, peer programy a další zajímavé otázky a úvahy. Do diskuse se nejčastěji zapojovali autoři Hercig, S., Tupý, J., Dobrý, L. aj.

Frömel et al. (2002) charakterizuje poslední desetiletí vývoje tělesné výchovy jako krizové a transformační. Poukazuje na možný budoucí vývoj tělesné výchovy z hlediska pedagogů, žáka, podmínek a curricula. Zabývá se i možnými riziky

transformace tělesné výchovy a shrnuje aktuální problémy tělesné výchovy. Zjednodušenou formou naznačuje možná řešení. Zdůrazňuje „sportovní gramotnost“ jako problém integrace a mezipředmětových vztahů a dává důraz na prosazení národních programů v oblasti pohybové aktivity a zdraví dětí a mládeže. Odhaluje trendy a tendence v rozvoji tělesné výchovy a jaké trendy lze očekávat v nejbližších letech.

Horkel (2001) ve své práci charakterizuje vzdělávací programy a jejich využití k dosažení pozitivních změn ve školní tělesné výchově. Hlavní změnou je vytvoření podmínek pro mnohostranný rozvoj osobnosti žáka při respektování jeho individuálních zvláštností. Zdůrazňuje aktivní spoluúčast žáka, který v procesu výchovy a vzdělání nalézá řešení a podílí se na rozhodování. Východiskem transformace školství je úvaha o dítěti, jako o bytosti, kvůli které školské instituce vznikly. Věnuje se i volbě cílů, interakci učitele a žáka a hodnocení žáků.

V roce 2001 schválila vláda „Zákon o podpoře sportu“. Tento zákon vymezuje postavení sportu ve společnosti jako veřejně prospěšné činnosti a stanoví úkoly ministerstev, jiných správních úřadů a působnost územních samosprávných celků při podpoře sportu. Nový školský zákon - „Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání byl schválen v roce 2004. Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství. Vymezuje rámcové vzdělávací programy. Na jejich základě bude každá škola vytvářet školní vzdělávací programy. Povinnost vzdělávat podle vlastního školního vzdělávacího programu nastane pro všechny školy realizující základní vzdělávání od školního roku 2007/2008, a to minimálně v 1. a 6. ročníku. Další podrobnosti jsou dostupné na www.vuppraha.cz.

Na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy www.msmt.cz je vypracovaná „Koncepce státní politiky v tělovýchově a sportu v ČR“ z roku 1999. Na základě negativních zjištění z tohoto dokumentu vláda vydává v roce

2000 „Národní program rozvoje sportu pro všechny“, jehož cílem je postupně změnit společenské i materiální podmínky ve prospěch celoživotního aktivního využívání účinných a bezpečných forem sportu nepoškozujících životní prostředí pro co největší počet občanů. Podle kontroly České školní inspekce však zásadním způsobem situaci v dané oblasti nezměnil.

Mužik, Krejčí (1997) zdůrazňují pojem zdravotně orientovaná zdatnost a hlavní smysl školní tělesné výchovy vidí v péči o své zdraví a podobně jako Karger et al. (2001), Potměšil et al. (1997) i ve vytvoření kladného vztahu k pohybu. Mužik, Krejčí (1997) považují zdraví za nejvyšší hodnotu lidského bytí. Hovoří o konstrukci a formulaci učebních cílů a o novém pojetí řídicí činnosti učitele v tělesné výchově. Na základě vědeckých poznatků shrnují, co je to tzv. efektivní vyučování a zdůvodňují, proč je hra na 1. stupni ZŠ nezbytnou součástí pohybového učení. Seznamují čtenáře s úlohou hry a pohybové činnosti při záměrném sociálním učení a předkládají vědecky zdůvodněné požadavky kladené na obsah a strukturu vyučovací hodiny tělesné výchovy. Přinášejí i základní informace o netradičních pohybových programech. Hercig (1997, 2003, 2005) se zabývá žákem jako subjektem vyučování, učitelem jako důležitým činitelem procesu výuky a podmínkami ve školách.

V dostupných zdrojích jsem nenašel žádnou literaturu, která by popisovala budoucnost tělesné výchovy očima pedagogů. Vycházel jsem proto částečně z výzkumů, ve kterých se autoři zabývali sportem z pohledu společnosti. Zich et al. (1995) zjišťovali názor české veřejnosti na tělesnou výchovu a sport, kdy využili kvótního rozpisu podle struktury obyvatelstva České republiky. Výsledky ukázaly, že existuje rozpor mezi pozitivním postojem ke sportu a vlastním aktivním sportováním. Možnosti sportu nejsou pro formování zdravého způsobu života občanů a výchovu zejména mladé generace zřejmě dostatečně využívány. Příčiny spočívají v určitém způsobu života lidí, životních zvyklostech a způsobu využívání volného času. Nepochybný význam sportu pro zdravý životní styl není tedy obyvatelstvem fakticky doceňován a tato možnost není využívána. Zřejmě nejcitelnější je to u mládeže.

Jansa et al. (1996) se zabývali názory občanů na sport ve středně velkých městech a spolu s dalšími obdobnými studiemi poukázali na skutečnost, že relativně

nejlépe se daří rozvíjet sport ve středně velkých městech mimo jiné proto, že jsou zde sportovní zařízení dopravně snadněji dostupná, vztah sportujících a funkcionářů města nemá zátěž administrativních mezičlánků. Sousedství působí jako příznivý faktor proti anonymitě velkoměsta, lidé jsou hrdí na lokální sportovní úspěchy, místní sportovce znají a uznávají a komunikace i životní styl jednotlivců je vytvářen i mimosportovními aktivitami občanské společnosti. Slepíčka et al. (2001, 2002) se zabýval postoji české populace ke sportu, názory na úlohu a význam sportu pro současnou společnost, na místo sportu v životním stylu současného člověka, na sociálně ekonomické souvislosti aktivního sportování i na dostupnost sportovních zařízení a vztah orgánů veřejné správy ke sportu jako součásti společenského dění. V těchto šetřeních bylo poměrně dobře zmapováno postavení sportu ve struktuře hodnot obyvatelstva v ČR. Jako metoda byl použit dotazník.

Slepíčka (2002) navíc použil řízený pohovor realizovaný školenými tazateli. Oblast komunálního sportu skrývá největší rezervy v oslovení té části populace, která není organizována v žádné sportovní a tělovýchovné organizaci a představuje více než 80% populace. Česká společnost je stále příznivě sportu nakloněna. Pokládá sport za významný jev a zároveň za vhodný prostředek pro reprezentaci a propagaci státu v zahraničí. Velké sportovní události „hýbou“ po dobu svého trvání společností a jsou vnímány jako důležitá událost v životě společnosti i jedince. Sport má velmi významné místo i v „pasivní“ divácké zábavě zejména mužské části populace, přičemž se tato situace jeví jako poměrně stabilní bez výraznějších vazeb na společenské změny. Relativně stabilní pozice sportu jako sociálního jevu vede k úvahám o jeho možném využití při působení na mnohdy nežádoucí společenské jevy.

Slepíčková (1999) se zabývá tělesnou výchovou a sportem v protidrogové prevenci. Formou dotazníku zjišťovala preventivní programy a jejich zabezpečení na vybraném vzorku středních škol. Z výsledků vyplývá, že sport a tělesná výchova mají místo v těch programech, které jsou považovány v prevenci za nejučinnější. Je to umožněno pestrostí obsahu a forem, díky kterým lze do činnosti zapojit kohokoliv, tedy i jedince netalentované či výkonově neorientované. Je zde silný prvek kolektivu a kolektivní spolupráce, nabízí se emocionální vyžití, je zřejmá vazba na řadu aspektů

zdravého životního stylu. Stávající stav i historický vývoj školní tělesné výchovy naznačují cíle a úkoly této práce.

3 TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE

3.1 Historický vývoj tělesné výchovy

Již od 3. tisíciletí př. n. l. se v literatuře dovídáme o tělesné výchově. V Číně byl vytvořen systém léčebné a zdravotní gymnastiky zvaný Kung-fu. Základem byla prostná cvičení (stoje, úklony, pohyby paží a nohou, sed a pohyby v sedu, leh a cvičení v lehu a dýchací cviky). Významnými centry rozvoje systému byly kláštery. V Číně jsou také počátky bojových umění se zbraní a beze zbraně, které se pak později tak výrazně rozvinuly v Japonsku a Koreji.

V Indii se postupně zrodil systém Jógy, usilující o dokonalost těla i ducha. Tělesných cvičení bylo využíváno pro udržení a obnovu zdraví, ale i přípravu vojáků. Indická tělovýchova byla doplněna vysokou péčí o hygienu těla a o masáže. Z tělesných cvičení pěstovali Indové zvláště zápas, šerm holí, lukostřelbu a pozemní hokej.

V Egyptě se rozvíjel zvláště zápas a soutěžení. Tělesná výchova byla důležitou složkou výchovy. Děti se učily plavat, skákat, běhat, zápasit a hrály řadu pohybových her. Jeho vliv a kultura krétsko-mykénská významně ovlivnily vývoj tělesné výchovy v antickém Řecku (Kössl, Štumbauer, Waic, 2004).

Zde se vytvořily dva výchovné systémy – spartský a athénský. Spartský byl zaměřen na tvrdý, jednostranně vojensky orientovaný fyzický výcvik veškeré mládeže. Kladem bylo, že výchově byla podrobena veškerá mládež svobodného původu, chlapci i dívky od 7 do 18 let a všem se dostávalo stejné výchovy (Kössl et al., 2004). Z důvodu politické úspěšnosti systému tělesné výchovy ve Spartě, přebíraly jeho prvky i další řecké státy. Již antičtí autoři proto pokládali Spartu za kolébku tělesné výchovy v celém Řecku. V jejich systému výchovy hrály hry a tělesná cvičení mimořádně důležitou úlohu, byly však zaměřeny jednostranně. Cílem nebyla kultivace člověka, ale jen příprava k válce. Po řadu let vítězili Sparťané na starověkých olympijských hrách (Morkeš, 2003).

Od počátku 6. století př.n.l. se dostávaly do popředí řeckých států Athény a s nimi se mění i orientace tělesné výchovy. Ta usiluje o harmonický rozvoj tělesné a duševní dokonalosti nazývaný kalokagathie. Poprvé v dějinách byla tělesná výchova využita jako náplň volného času. Právo na tělesnou výchovu bylo v demokratických Athénách jedním z politických práv občanů a nezbytnou součástí života (Morkes, 2003). Vrcholným výchovným zařízením se stala tzv. gymnázia, která byla nejen centry výchovy a vzdělání, ale i politického života města, centrem odkud se šířila vzdělanost a kultura. Tělesnou výchovou prošel každý (mimo otroků, kteří byli zbaveni politických práv), každý měl povinnost cvičit a stát pro to vytvářel vhodné podmínky výstavbou a údržbou tělovýchovných a vzdělávacích zařízení. Součástí výchovy byly tři složky: gymnastika, tj. tělesná cvičení, základy branné výchovy a hry, muzika, kde se jednalo především o výuku hry na lyru a píšťalu, zpěvu a sborového tance s cílem hudbou, harmonií kultivovat mysl i pohyb člověka a gramatika, tj. výuka čtení a psaní. Velkým nedostatkem bylo, že ze systematické výchovy byly téměř vyloučeny dívky, které byly vychovávány doma k domácím pracem, k budoucí roli matky a manželky (Kössl et al., 2004). Významem tělesné výchovy se začínala zabývat nejen medicína, ale i řada filosofů jako např. Platon, Aristoteles (Rychtecký, Fialová, 1998). Specifický výraz celé řecké kultury vtiskly sportovní závody a slavnosti. Na starých kultovních místech se konaly panhelénské hry (tj. všeřecké). Mezi ně patřily hry nemejské, pýtijské, istmické a dnes nejznámější hry olympijské. První písemné záznamy týkající se olympijských her pocházejí z roku 776 př.n.l. Konaly se jednou za čtyři roky a byly zasvěceny Diovi, králi bohů. Byzantský císař Theodosius I. tyto hry v roce 393 n.l. zrušil. Bylo to v úzké souvislosti s rozvojem křesťanství, které bojovalo proti „kultu nahého těla“. Řekové dosáhli v průběhu mnoha let vynikající úrovně v oblasti tréninku, který byl spojen se správnou životosprávou, lékařskou péčí, masážemi a koupelemi (Morkes, 2003).

Bezprostřední vliv na formování kultury antického Říma měla etruská kultura. Z ní byly přebírány souboje s dravými zvířaty a s býky a především souboje válečných zajatců (Kössl et al., 2004). Starověký Řím také vycházel z mnoha řeckých prvků tělesné výchovy, především se však soustřeďoval na zápolení v disciplínách, které byly maximálně vzrušující pro diváky (Morkes, 2003). Základním právem, ale i povinností

každého plnoprávního římského občana byla služba v armádě. Po zavedení profesionální armády přestala většina obyvatelstva pravidelně cvičit (Kössl et al., 2004). Rozvíjejí se gladiátorské hry a závody vozů tažených koňmi. „Gladiátoři byli cvičeni ve zbrani, pro boj s protivníkem a s dravou zvěří. Pořádání veřejných slavností se stalo součástí státní politiky“ (Kössl et al., 2004, s. 26). Byly založeny první státní školy a prvním státem placeným učitelem a teoretikem v Římě se stal M. F. Quintilianus. Svobodní římscí občané v době císařství věnovali velkou pozornost také hygieně a dalším pasivním formám péče o tělo.

Období středověku bylo spojeno s potlačováním tělesných cvičení a péče o tělo. Křesťané se stavěli proti antickému „kultu nahého těla“. Uznávali pozemský život pouze jako předehtu pro život posmrtný. Nedostatečná péče o tělo byla příčinou mnoha epidemií (např. moru). Zájem o tělesnou výchovu se redukoval pouze na různé dvorské či rytířské kratochvíle. Obsahem sedmi rytířských ctností byla jízda na koni, střelba z luku, zápas, šerm, lov, hra v šachy a veršování (Kössl et al., 2004).

V místě zrodu humanismu a renesance jímž byla středověká Itálie, došlo k opětovnému oživení antického odkazu. Lidé znovu objevují radost ze zdravého a krásného těla (Kössl et al., 2004; Morkes, 2003). Vznikají různé veřejné školy i univerzity. Tělesná výchova proniká i do škol (1425 – škola v Mantově). Postupný rozvoj tělesné výchovy zpomalila téměř v celé Evropě třicetiletá válka. Ta současně zvýraznila branný charakter tělesné výchovy. S rozvojem praktického lékařství, otázkami prevence a léčby pohybem sehrávali lékaři důležitou roli v rozvoji tělesné výchovy. Významnými představiteli renesance byli F. Rabelais, L. Wives, J. Camerair a především J. A. Komenský. Komenský vycházel z přesvědčení, že tělesný pohyb je nedílnou součástí mladého věku a je nezbytný pro uchování a rozvoj dítěte. Navrhoval zařadit tělesná cvičení a pohybové hry do pedagogické praxe městských škol. Formuloval i první obecnější charakteristiku hry jako takové. Byla pro něj významným prostředkem výchovy a vzdělání.

Původní Juvenalovo heslo, „ve zdravém těle zdravý duch“ je mottem práce J. Locka. Kládí velký důraz na zdraví a dobrou fyzickou kondici. Zaměřil se pouze na výchovu mládeže vyšších společenských vrstev. J. J. Rousseau se opíral o Locka, ale

požadoval výchovu pro všechny. Hlásal teorii přirozené výchovy, přirozenými prostředky a v přírodě. Podceňoval však tělesnou výchovu (Kössl et al., 2004). Jeho názor, že dítě je třeba vychovávat lidsky, radostně a v souladu s přírodou dal vznik filantropismu (Rychtecký, Fialová, 1998).

J. B. Basedow založil v Dessavě výchovný ústav – filantropinum. V něm vyučoval tělesnou výchovu jako předmět. Po jeho vzoru pak vznikaly podobné ústavy a přední místo mezi nimi zaujímal výchovný ústav v Schnepfenthalu. Působil zde jeden z nejvýznamnějších představitelů filantropismu G. Salzmann a později J. Ch. Guts Muts. Guts Muts položil teoretické i praktické základy zvláště školní tělesné výchovy. Další představitel G. U. A. Vieth je považován za zakladatele nauky o pohybu – kineziologii. J. H. Pestalozzi v mnohém dospěl ke stejným názorům jako Komenský, ale bez závislosti na něm. Školní tělesná výchova jako povinný předmět se zatím vyučovala pouze na soukromých ústavech. Filantropismus je počátkem moderní tělesné kultury a má velké zásluhy na jejím dalším rozvoji, zvláště pak rozvoji školní tělesné výchovy (Kössl et al., 2004).

Negativním zásahem v tendenci o širší prosazení tělesné výchovy ve výchově a vzdělání bylo Herbartovo vyčlenění tělesné výchovy z vyučovaných předmětů v 1. polovině 19. století.

V době, kdy bylo Německo politicky rozdrobeno a jeho část byla okupována Francií vzniká tzv. turnérský tělovýchovný systém. Byl nacionálně zaměřený, což dokumentuje i jeho obsah, kde převažovala prostná a pořadová cvičení a cvičení na náradí. V této souvislosti se později objevuje tzv. „Spor o bradla“. Dochází k rozporu mezi švédským a německým systémem a tento spor se dostává na veřejnost i do parlamentu. V tomto politickém i nacionálním boji nakonec zvítězily vlastenecké, respektive německé zájmy. A. Spiess je považován za jednoho ze zakladatelů školní tělesné výchovy a měl největší zásluhy o zavedení tělesné výchovy do škol. Žádal, aby byla tělesná výchova nedílnou součástí školní tělesné výchovy. V 60. letech 19. století je patrná militarizace „tělocviku“ v souvislosti s častými válečnými spory (Kössl et al., 2004).

Zakladatelem švédského tělovýchovného systému byl P. H. Ling. Zdůrazňoval důsledné procvičování celého těla, cvičil se zdravými i s nemocnými. Je pokládán za tvůrce moderní léčby pohybem, pohybové rehabilitace. Na přelomu 19.-20. století byl systém podroben ostré kritice především lékaři a tělocvikáři. K jeho modernizaci přispěla postupná demokratizace tělovýchovného hnutí i nástup tzv. ortodoxní gymnastiky a zavádění sportu a her (Kössl et al., 2004).

Hlavní představitelkou přirozených tělovýchovných směrů je díky Rousseauovi a jeho odkazu Francie. Za zakladatele francouzské přirozené metody je považován G. Hébert. Tvrdil, že hodina má být reprodukcí životních a pohybových potřeb člověka. Jeho metoda je dodnes základem francouzské školní tělesné výchovy. Demény, Racine a další se zaměřují na přirozené cviky, mezi něž patří především: běh, skok, šplh, zvedání, házení, úpoly a plavání. Velký vliv měla také tzv. Joinvillská škola, která měla ve světě značný ohlas (Kössl et al., 2004).

V Anglii byla tělesná výchova zaměřena na sport a hry. Vznikají školní sportovní kluby i národní sportovní svazy. V druhé polovině 19. století vznikají i jednotlivá pravidla sportovních disciplín a sportů. Společně se snahou P. Coubertina dochází v r. 1894 ke vzniku Mezinárodního olympijského výboru a o dva roky později ke vzniku moderních olympijských her. (Kössl, 1977; Kössl et al., 2004). Coubertin usiloval i o rozvoj masové tělesné výchovy a v r. 1926 vyhlásil právo na sport za základní lidské právo. Důležitým prostředkem pro upevňování olympijských myšlenek a pro rozvoj sportu byly olympijské kongresy.

První zemí, která zavedla tělesnou výchovu jako povinný předmět do státních škol bylo v roce 1814 Dánsko. Přes počáteční potíže se postupně v průběhu 19. století dařilo zavádět tělesnou výchovu do škol i v jiných zemích. Joinvillská škola a její metoda významně ovlivnila reformní snahy nejen ve Francii, ale vůbec v celé Evropě. Nejvýznamnější reformou, která ovlivnila pojetí školní tělesné výchovy byla tzv. novorakouská metoda K. Gaulhofer a M. Streicherové. Bylo zde zdůrazněno, že školní tělesná výchova je základem tělesné výchovy a má mít především cíle výchovné a zdravotní (Kössl et al., 2004). Různé „gymnastické koncepce“ (Guts-Muts, Pestalozzi, Amoros aj.) existovaly již na počátku 19. století. Avšak pouze tři z nich se ve školní

tělesné výchově prosadily a byly v ní i dále rozvíjeny (Německý nářadový tělocvik, Lingova gymnastika a Anglický systém sportů a her). V druhé polovině 19. století se tyto historické koncepce tělesné výchovy postupně napříč Evropou rozšiřovaly. Lingova gymnastika se ze Švédska začala rozšiřovat po roce 1840. Německá turnerská cvičení včetně prvků Jahnova-Spiessova systému byla přijata v různých částech Evropy: - na západě (v Belgii a Holandsku); - na severu (ve Finsku); a na jihu (v Itálii a Řecku). V Řecku bylo Jahnovo turnérství implementováno již v roce 1830. Anglický model veřejného školství založený na hrách a sportech se v průběhu let 1880-1890 rozšiřoval do středoškolských vzdělávacích systémů ve Francii, Německu, Dánsku, Švédsku, Holandsku i do některých zemí Jižní Evropy – Řecka, Španělska a Portugalska. Pozdější reformy národních programů přinesly do školní tělesné výchovy sporty, například atletiku a fotbal. Nejpopulárnější „národně sjednocené“ koncepty se nejvíce rozvíjely v období před a po první světové válce. Takzvaný „Dánský systém“ Bukhův a „Francouzský systém“ Larangeův byly i s jejich společnými Lingovými kořeny importovány do dalších evropských zemí, dokonce i do těch zemí, ze kterých byly jako původní koncepty rozšiřovány. Tak například Dánská gymnastika byla ve dvacátých letech 20. století přijata ve Švédsku a v Německu. Proces mezinárodní asimilace těchto tří tradičních a základních koncepcí byl předzvěstí rozvoje nových „přirozených koncepcí gymnastiky a turnérství“. „Rakouská škola přirozené gymnastiky“ (Novorakouská škola) koncipovaná Gaulhoferem a Streicherovou (1922) zahrnovala jak švédské a dánské proudy ve vývoji gymnastiky (Törngren, Knudsen), tak i rakouská cvičení simulující farmářské pohybové aktivity. Rakouská přirozená gymnastika se v Evropě rozšiřovala v letech 1920-1930. Jiná „přirozená škola“ byla prosazována ve Francii Hébertem, jehož metoda byla iniciována jako reakce na zahraniční tělovýchovné koncepty. Hébertova metoda se před druhou světovou válkou nejvíce rozšířila v jihoevropských zemích (Naul, 2003).

Po mnoho let byly národní kořeny a typy školní gymnastiky ve Švédsku (Ling), Německu (Spiess) a Francii (Amoros) bariérou pro přijetí Anglického systému sportů a her do osnov školní tělesné výchovy. Stalo se tak paradoxně až za fašistických režimů v třicátých letech, kdy podpora z oficiálních školských orgánů, silněji než kdykoliv

předtím, byla dána právě konceptu sportů a her. Původní myšlenka „silného křesťanství“ byla nahrazena ideologií „Arijského supermana.

V Sovětském svazu a po druhé světové válce i v zemích východní Evropy byly sport a hry nedílnou součástí tělovýchovných programů, orientovaných na rozvoj „socialistického“ těla, k výchově „nového člověka“ a na obranu socialistických výdobytků. Fašistické a komunistické programy tělesné výchovy zařazovaly sport a hry do povinné tělesné výchovy na rozdíl od tendencí do roku 1930. Kontinuita cílů a struktury školních tělovýchovných programů byla po druhé světové válce více než zřejmá. Přeměna politiky, zdůraznění britských a amerických sociálních a morálních hledisek v tělesné výchově byly patrné zvláště v SRN. Proces „sovětizace“ ve střední a východní Evropě začal na počátku padesátých let koncepcí „tělesné kultury“ v NDR. Stejně tomu bylo i v dalších zemích pod sovětskou kontrolou. Po dobu čtyřiceti let byla Evropa rozdělena nejen „Železnou oponou“, ale i dvěma odlišnými koncepcemi „tělesné výchovy“ a „výchovy těla“ (Naul, 2003).

První vlna „Evropeizace“ zahájena již na počátku šedesátých let v zemích Evropského hospodářského společenství (EHS) byla zřetelná v politickém, ekonomickém a částečně i kulturním vývoji. Koncepce školní tělesné výchovy na počátku šedesátých let vykazují některé mezikulturálně společenské znaky. V západních zemích to bylo zejména v zaměření předmětu, v cílech, úkolech a jejich struktuře, navzdory tomu, že školní tělesná výchova vycházela z různých národně výchovných systémů. Více společných znaků však existovalo ve východoevropských zemích. Zejména ve významu tělesné výchovy v rámci všeobecné výchovy, v rozsahu a obsahu vyučování.

Jádrem západoevropské koncepce školní tělesné výchovy byl její statut povinného školního předmětu s obecně výchovnými hodnotami zaměřenými na rozvoj jedince, harmonizaci „tělesného“ rozvoje s dominantní rozumovou výchovou na školách. Evropské země se odlišovaly i v tom, jaký důraz ve školní tělesné výchově kladly na rozvoj pohybových a sportovních aktivit i další socializační faktory v učení. Rozvoj pohybových dovedností (technika cvičení) byl významnější v SRN než v Holandsku a Belgii, kde v osnovách školní tělesné výchovy převládá důraz na rozvoj

základních pohybových schopností. Na konci šedesátých let však začal také inovační vývoj v tělesné výchově i v jiných směrech než v jednoznačném příklonu ke sportu. Odlišné koncepce tělesné výchovy byly rozvinuty zejména v Holandsku. Byly odvozeny od reliktní „Rakouské školní přirozené gymnastiky“ a mohou být interpretovány jako koncepce „osobnostně-interaktivní, pohybové výchovy“. Sporty byly méně preferovány v tělovýchovných programech ve skandinávských zemích než v zemích střední Evropy. Hry v osnovách školní tělesné výchovy v Německu neměly ve srovnání se zeměmi Spojeného království tak velký význam. Aktivita v přírodě hrála významnou roli v osnovách tělesné výchovy ve skandinávských zemích. Zastoupeny byly i v britských osnovách, avšak pobyt na čerstvém vzduchu byl zcela odlišný od britských „outdoor activities“.

Navzdory těmto odlišnostem měla školní tělesná výchova v Evropě na počátku sedmdesátých let podobnou strukturu, v mnohých aspektech obdobnou legitimitu i srovnatelné cíle a úkoly v jejím vyučování (Naul, 2003).

Sport se na počátku sedmdesátých let stal integrální součástí osnov školní tělesné výchovy. „Sportifikace“ osnov tělesné výchovy byla nastartována v průběhu „Studené války“. Skutečná „bitva sportovních systémů“ v Německu i v dalších evropských zemích však začala již v polovině šedesátých let. Nový, ve školní tělesné výchově v Německu aplikovaný „model sportu“ ovlivnil vývoj i v dalších evropských zemích. Ve Francii se začátky přijetí „sportifikační“ koncepce tělesné výchovy datují od roku 1967, kdy socialistické skupiny zdůrazňovaly vývoj v NDR. Myšlenka soutěžení byla ve vyučování tělesné výchovy posílena a některé nové druhy sportu, jako například raketové hry (tenis, badminton aj.) a bojová umění vtiskly osnovám tělesné výchovy nové rysy. Švédsko a Finsko v sedmdesátých letech podpořily své tradiční Lingovy přístupy, nejenom v sportovních koncepcích, ale iniciovaly i první kroky v nově koncipovaných modelech „výchovy ke zdraví“. V nich se myšlenka intenzifikace školní tělesné výchovy stala dominující.

Na konci šedesátých a začátku sedmdesátých let se v Evropě objevily přinejmenším tři kořeny nových koncepcí školní tělesné výchovy. Navazovaly na původní, tradiční koncepty tělesné výchovy z předchozích let:

- na sportovní výchovu v Německu
- na pohybovou výchovu v Holandsku a ve Velké Británii
- na výchovu ke zdraví ve skandinávských zemích

V jiných zemích (zvláště na jihu Evropy) stále dominovaly „tradiční koncepce tělesné výchovy“ z šedesátých let. Jak z hlediska výchovných cílů tak i užívané terminologie. Vlivem rozmachu „sportifikačního procesu“ byl do nich částečně zapracován i jiný obsah učiva. Ačkoliv implementace sportu do osnov školní tělesné výchovy v sedmdesátých letech dominovala téměř v celé Evropě, „sportifikace“ celého curricula se nestala společným rysem jejího dalšího vývoje (Naul, 2003).

Dekonstrukce sportovního pojetí SRN začala již na konci sedmdesátých let a pokračovala v osmdesátých letech posílením pedocentrických přístupů ve vyučování. V té době se objevily dvě nové „alternativní“ koncepce tělesné výchovy:

- koncepce „výchovy těla“ jako reakce na vnímanou ztrátu „tělesné zkušenosti“ a jednostrannou socializaci sportem
- koncepce „Frankfurtské skupiny“ vycházející z obecné kritiky vývoje sportu ve společnosti, doprovázená ztrátou přirozených pohybových schopností v jednostranně orientované sportovní výchově.

Tyto takzvané „alternativní koncepce“ ke sportovní výchově se v osmdesátých a na začátku devadesátých let staly v Německu velmi populárními, zvláště na základních školách. Je spíše ironií, že když se v sedmdesátých letech v SRN objevila koncepce „sportifikace“ tělesné výchovy, byla zde silněji podporována než v jiných evropských zemích (s výjimkou zemí ve východním bloku). Stejně tak i dekonstrukce sportu (účel, cíle a úkoly v curricula tělesné výchovy) byla právě tak vehementně podporována jako dřívější sportovně-konstrukční proces. Devalvace sportovního pojetí alternativními koncepty z 80. let 20. století však neměla jakýkoliv empirický základ (Naul, 2003).

Osmdesátá léta minulého století nebyla jen dekadou transformace osnov školní tělesné výchovy a didaktických koncepcí v Německu. Omezování rozpočtů, vyšší nezaměstnanost učitelů tělesné výchovy, redukce počtu hodin tělesné výchovy byly třemi hlavními fenomény, ke kterým v evropských zemích v té době došlo. Transformace „jakékoliv existující koncepce“ v tělesné výchově od poloviny

osmdesátých let téměř v každé evropské zemi vyústila do překřížení dřívějších, zcela striktních hranic koncepcí devadesátých let.

„Evropeizace“ po Maastrichtské smlouvě z roku 1991 nepřinesla více integrace a konvergence do národních koncepcí tělesné výchovy. Vedla spíše k jejich národní profilaci. Odlišná národnostní hlediska i hodnocení role a funkce předmětu tělesná výchova jsou velmi rozšířené. Pro konec devadesátých let 20. století a počátek 21. století je možno charakterizovat čtyři hlavní vektory evropské tělesné výchovy:

- tělesné výchovy (tradiční)
- sportovní výchovy
- pohybové výchovy
- výchovy ke zdraví

V Anglii a Walesu se ovšem původní koncept tělesné výchovy po revizi a implementaci národních osnov tělesné výchova, více odsunul k „sportovně výchovnému pojetí“. Švédské osnovy reformované v devadesátých letech 20. století posunuly dřívější sportovní pojetí více do zdravotního směru a nově nazvaly i vyučovaný předmět „sport a zdraví“. Nejzřetelnější vývoj ve směru výchovy ke zdraví však nastal v devadesátých letech ve Finsku. V poslední době se finské osnovy tělesné výchovy rozdělily na tělesnou výchovu a výchovu ke zdraví a vyučují se odděleně jako separátní předměty. Jiný trend osnov představuje velký vektor „pohybové výchovy“. Může být nazírán jako aktualizovaná verze tradiční holandské koncepce „osobnostně-pohybové výchovy“. Čtvrtým velkým vektorem zůstává původní koncepce „tělesné výchovy“ doplněná o aktivity sportu mládeže, eventuálně rozšířená o nové koncepce „pohybové výchovy“ ve Francii a také ve Španělsku a Portugalsku. Rekonstrukce tělesné výchovy v České republice, stejně jako i v jiných zemích se po „Sametové revoluci“ posunula směrem k výchově ke zdraví, zatímco původní struktura „pohybové aktivity“ v Rakousku se v poslední době více posouvá směrem k „pohybové výchově“. V souhrnu lze říci, že velké koncepce tělesné výchovy ze sedmdesátých let: „sportovní výchova“ i „tělesná výchova“ se transformovaly a vytvořily více vyváženou strukturu ve vyučování tělesné výchovy v řadě zemí, zatímco v jiných zemích se velké koncepty „pohybové výchovy“ a „výchovy ke zdraví“ ještě více vyhranily (Naul, 2003).

3.2 České dějiny

Na přelomu 18. a 19. století vzrůstá zájem o tělesná cvičení a hry. Od 30. let vznikají tělocvičné ústavy. Mezi nejznámější patřil tělocvičný ústav v Panské ulici. Založil jej J. Malypetr, který byl později jmenován prvním českým učitelem tělocviku. Má velké zásluhy na rozvoji naší tělesné výchovy. Byl učitelem M. Tyrše, hlavní osobnosti Sokola (Kössl et al., 2004). Vyhlášením konkordátu v roce 1855 byly školy podřízeny církvi. Spolu s herbartovskou politikou byly potlačeny jakékoliv reformy (Reitmayer, 1972).

Významnými osobnostmi v tomto období byli Čupr, Amerling, Purkyně aj. a lékař Kodým, kteří vytrvale podporovali snahy o zavedení tělesné výchovy do škol. Po pádu Bachova absolutismu, zrušením konkordátu a vydáním základního říšského školského zákona z roku 1869 byla tělesná výchova zavedena jako povinný předmět na obecných a měšťanských školách a učitelských ústavech. Podle Reitmayera (1972), pomohly k zavedení tělesné výchovy do škol především motivy politické a vojenské.

Roku 1862 vznikla Tělocvičná jednota Pražská, pozdější Sokol, čímž se rozšířila tělesná výchova i mimo školy. Sokolská myšlenka a jejich činnost později přispěla ke vzniku samostatné Československé republiky. Rok 1880 je ve vývoji sportovních hnutí určitým předělem, protože dochází k velkému nárůstu spolků a svazů. Sport se tím oddělil od tělocviku. Velké osobnosti v tomto období byly především J. Rössler – Ořovský a J. Guth – Jarkovský aj. Sport začíná v roce 1890 pronikat do škol (Kössl et al., 2004). Na další vývoj českého sportu mělo velký vliv obnovení olympijských her a členství J. Gutha – Jarkovského v Mezinárodním olympijském výboru – MOV (Morkeš, 2003). V roce 1897 byla ustavena Česká amatérská atletická unie, která vytvořila podmínky pro další rozvoj českého sportu. Na schůzi v roce 1899 byl ustaven Český olympijský výbor, protože nepracoval byl ustaven znovu v roce 1900 (Kössl, 1977). V roce 1883 byla povinná tělesná výchova pro dívky vydáním školské novely zrušena. První osnovy užívané u nás byly od roku 1876 Spiess – Maulovy. Ty byly pak v roce 1911, respektive 1913 přepracovány (Rychtecký, Fialová, 1998). Největším problémem bylo vzdělávání učitelů tělesné výchovy, které probíhalo již delší

dobu pouze pořádáním kursů. Často jsou v literatuře zmiňována jména Klenka, Karásek a lékař Weigner. Tělesná výchova byla vznikem skautských oddílů doplněna i o výchovu mimoškolní.

Po vzniku samostatné Československé republiky ovlivňovala koncepci tělesné výchovy tzv. Tyršova národní soustava. Ta byla ovlivněna národními tradicemi spolkového tělocviku sokolského. Přes určitý postup ve vzdělávání učitelů tělesné výchovy, učitelé stále pocíťovali potřebu svého vlastního tělovýchovného zařízení, které jim až do roku 1953 chybělo. Velké změny v obsahu i pojetí školní tělesné výchovy podnítila aplikace principů novorakouské školy ve třicátých letech (Rychtecký, Fialová, 1998). V roce 1934 pak vznikají nové osnovy školní tělesné výchovy. Tělesná výchova i sport byly negativně ovlivněny nacismem a 2. světovou válkou. Přesto se projevila u většiny učitelů i členů sportovních hnutí národní úcta a soudržnost. Za zmínku stojí i rozmach trampského hnutí, které nemá v evropských dějinách tělovýchovy obdoby.

Poválečné období je charakteristické bojem KSČ s ostatními organizacemi o hlavní pozice při vedení tělesné výchovy. V roce 1945 byla zavedena tělesná výchova jako povinný předmět do všech odborných a vysokých škol, částečně se i vylepšila materiální základna tělesné výchovy. V roce 1948 byla zavedena tělesná výchova pro dívky jako povinný předmět. V obsahu učiva je patrný odklon od novorakouského pojetí, prosadily se tendence ke sportovnímu zaměření a kontrole tělesné výchovy a sportu. V roce 1953 byl založen Institut tělesné výchovy a sportu v Praze, který byl v roce 1958 začleněn do Univerzity Karlovy jako Fakulta tělesné výchovy a sportu. Založení institutu byl významný krok ke zkvalitnění vzdělání učitelů tělesné výchovy. Zákon – „O organizaci tělesné výchovy“, který platil až do roku 1989 svěřil klíčovou úlohu v řešení dobrovolné tělesné výchovy a sportu Československému svazu tělesné výchovy – ČSTV. Na vysokých školách vznikly katedry tělesné výchovy, dochází k rozvoji vysokoškolských sportů. V roce 1960 byly vydány „jednotné školní osnovy“. Období je charakteristické vlivem sovětské kultury. Vrcholový sport a reprezentace je chápána jako jedna z mála oblastí, ve které je možno rovnocenně soutěžit s nejvyspělejšími státy světa. Především na olympijských hrách byla sváděna honba za

medailemi. V sedmdesátých a osmdesátých letech dochází k velkému rozmachu výstavby tělovýchovných zařízení. Cíle školní tělesné výchovy se zaměřily na prožitek z pohybu, tělesné sebepojetí a utváření pozitivních postojů k pohybové činnosti (Rychtecký, Fialová, 1998).

Po 17.11. 1989 se z ČSTV uvolňuje ČOV, obnovuje se ČOS a vznikají další organizace. Dochází k obsahovým organizačním i řídicím změnám v celém našem školství. Dne 1.1. 1993 dochází k zániku ČSFR a vznikají samostatné státy ČR a SR. Na řízení a rozvoji české tělovýchovy a sportu se podílí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), ČOV, ČSTV, ČOS, Asociace sportu pro všechny, Asociace tělovýchovných jednot, Orel, Sdružení technických sportů ČR, jednotlivé sportovní svazy a řada dalších organizací. Jako poradní orgán pro MŠMT pracuje i tzv. Všesportovní kolegium. Jsou v platnosti osnovy školní tělesné výchovy z roku 1997. Počet povinných hodin tělesné výchovy je 2 – 3 hod. týdně, což se nevymyká počtu v minulosti (mimo období před 2. světovou válkou – 4 hod.).

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v Zákoně o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání z roku 2004, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních - státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy - předškolní, základní a střední vzdělávání.

Školní úroveň představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

Nejdůležitější principy Rámcového vzdělávacího programu:

- vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků, včetně vzdělávání v odpovídajících ročnících víceletých středních škol

- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jichž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání (těmi je myšlen souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti)
- vymezuje vzdělávací obsah - očekávané výstupy a učivo

Rámcový vzdělávací program je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se školními vzdělávacími programy i podle měnících se potřeb a zájmů žáků. Informace jsou uvedeny na webových stránkách www.vuppraha.cz.

3.3 Současný stav tělesné výchovy

U dětí a mládeže trvale klesá míra spontánního sportování, vztah ke sportu se stále více polarizuje. Na jedné straně poměrně malá část dětí a mládeže intenzivně sportuje několikrát v týdnu, na druhé straně velká část dětí postrádá jakoukoliv fyzickou aktivitu během svého volného času. Soustavně se zvyšují počty zdravotně oslabených dětí.

V současné době trpí 41% dětí v důsledku sedavého způsobu života a nedostatečné pohybové aktivity nějakým typem zdravotního oslabení. Podle Kučery a Radvanského (1999) bude mít povinná TV a zdravotní tělesná výchova (dále jen ZTV) jednu z dominantních rolí jak u zdravých, tak zejména oslabených jedinců. Do budoucnosti musíme počítat i s dalším oslabováním dětské populace v důsledku civilizačních chorob.

Školy jako celek v 75% mají svoje vlastní tělocvičny a hřiště. Většina těchto zařízení je však zastaralá a neodpovídá současným potřebám. Svým charakterem, prostředím a atmosférou nemotivuje mládež k aktivnímu sportování. Tento stav, při současné konkurenci atraktivních nepohybových aktivit přispívá k všeobecnému poklesu zájmu mládeže o sport s často vážnými důsledky rostoucí kriminality, drogové závislosti a nárůstu civilizačních chorob.

Usnesením vlády ze dne 5.1. 2000 byl přijat Národní program rozvoje sportu pro všechny. Cílem tohoto programu je postupně změnit společenské i materiální podmínky ve prospěch celoživotního aktivního využívání účinných a bezpečných forem sportu nepoškozujících životní prostředí pro co největší počet občanů. Je třeba prostřednictvím médií a školní výchovy cíleně vytvářet „poptávku“ po zdravém způsobu života, který zvýší zájem o organizované i neorganizované formy tělovýchovy a sportu a rozšíří prostor pro uplatnění iniciativ občanských sdružení. Jako jeden z návrhů na opatření je uváděna i soustavná a cílevědomá výchova ke zdravému způsobu života žáků a studentů škol, kde toto působení má největší účinek vzhledem k formování osobnosti. Výchovu realizovat nejen v hodinách TV, ale i v rámci mezipředmětových vztahů. Podle informací České školní inspekce uveřejněných v časopise Tělesná výchova a sport mládeže (2003), tento program zásadním způsobem situaci škol ve sledované oblasti nezměnil. Hlavními důvody jsou neznalost tohoto programu a skutečnost, že pro jeho realizaci nebyly vyčleněny žádné mimořádné nebo účelové finanční prostředky, které by především školám s méně dobrými materiálně-technickými a personálními podmínkami umožnily zabezpečit jejich zlepšení. Směry státní politiky ve sportu na léta 2004-2006 mimo jiné zdůrazňují upřednostnění podpory péče o sport dětí a mládeže, zlepšování podmínek pro školní TV a mimoškolní sportovní činnost na školách.

Nejvíce problematickou otázkou však zůstává vymezení cílů tělesné výchovy a její význam na školách. Přes neustálou proklamaci ze strany vlády, nedochází k znatelnému zlepšování materiálních podmínek ani zvyšování počtu hodin tělesné výchovy. Tělesná výchova není vždy vyučována aprobovanými pedagogy, což může snižovat kvalitu výuky. Toto není pouze problém České republiky, ale jedná se o problém celosvětový.

3 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

3.1 Cíle a úkoly

Cílem této práce je zpracovat přehled vývoje tělesné výchovy až do současnosti. Z názorů pedagogů vyučujících tělesnou výchovu na 2. stupni základních škol pak vytvořit prognózu na období 2005-2010. Výzkumem chci potvrdit fakt, že tělesná výchova bude i nadále povinným vyučovacím předmětem na ZŠ. Základem celého procesu jsou aktivní a „zapálení“ učitelé. Rámcové vzdělávací programy pravděpodobně pozitivně ovlivní hodiny tělesné výchovy (dále jen TV). Dají učitelům prostor pro vytvoření vlastních školních vzdělávacích programů podle potřeb školy. Nejsou však pouze východiskem pro vlastní výuku. I nadále bude záležet na přístupu a kvalifikovanosti pedagogů. Jejich názory jsou zásadní pro prognózu do budoucnosti.

Úkoly:

- zpracovat historický vývoj TV
- popsat stávající stav TV
- oslovit co největší počet pedagogů
- popsat silné i slabé stránky současné TV
- vytvořit prognózu

4 METODIKA VÝZKUMU

4.1 Metody výzkumu

Pro výzkum bylo použito metody dotazování. Dotazníky byly respondentům doručeny elektronickou poštou. Byly určeny všem pedagogům jihomoravského kraje, kteří vyučují tělesnou výchovu na druhém stupni základních škol. Všechny tyto školy jsou připojeny na internet a dostupné na webových stránkách www.orgman.cz. Výhodou rozesílání dotazníku e-mailem je rychlost přenosů informací a finanční úspora. Slabinou je nepřímá cesta dotazníku k respondentovi. Na uvedených webových stránkách jsou pouze e-mailové adresy na konkrétní školy a teprve zde dojde k rozeslání dotazníku konkrétnímu pedagogovi. Také proto bylo záměrem vytvořit co nejjednodušší dotazník. Zároveň však získat takové odpovědi, které budou zásadní pro stanovení prognózy. Všechny informace byly zpracovány na PC v programu Excel.

Dotazník není standardizovaný. Byl vytvořen pro potřebu výzkumu a s ohledem na jeho cíle. Jeho validitu i reliabilitu (spolehlivost), je nutno ověřit opakovaným dotazováním. Byly použity uzavřené otázky (dotázaný musí zvolit jednu z nabízených odpovědí), otevřené (dotázaný použije své vlastní informace), polouzavřené (jsou nabídnuty kategorie odpovědí a mimo to je poskytnuta možnost odpovědět volně mimo).

4.2 Soubor dotazovaných

Základní soubor tvořili učitelé základních škol (dále jen ZŠ), kteří vyučují TV na druhém stupni. Do výzkumu byly zahrnuty všechny ZŠ jihomoravského kraje s přístupem na internet. Dotazník byl rozeslán na školy elektronickou poštou. Byl součástí přílohy zprávy.

Záměrem bylo oslovit všechny učitele TV. Výsledný soubor tvořili ze 79% aprobovaní učitelé, zbytek byli učitelé neaprobovaní. Průměrná délka jejich učitelské

praxe je 18,8 let. 60% dotázaných bylo mužů, 40% žen. Reprezentativnost souboru byla zajištěna prostým náhodným výběrem, respektive ochotou respondentů odpovědět na daný dotazník.

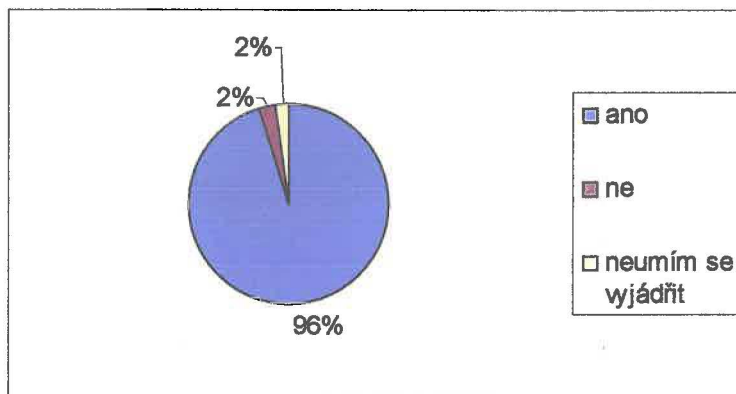
4.3 Analýza dat

Získané informace byly zpracovány na PC v programu Excel. Výběr počtu odpovědí byl poměrně liberální. Respondenti nebyli omezováni, bylo pouze na nich kolik odpovědí označí. Tuto volbu však nebylo možné využít u všech otázek. Při vyhodnocení byl brán ohled na počet odpovědí u jednotlivých otázek a dotazníky byly rozříděny. Na základě četnosti odpovědí pak byly výsledky zaneseny do grafů a tabulek a spočítán procentuelní výsledek.

5 VÝSLEDKY A DISKUSE

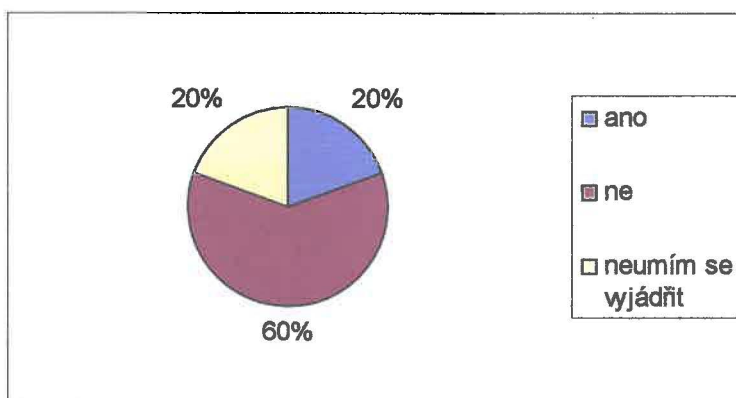
Výzkumu se zúčastnilo 87 respondentů, jimiž byli učitelé jihomoravského kraje, kteří vyučují tělesnou výchovu na druhém stupni ZŠ.

Graf 1: Tělesná výchova jako povinný vyučovací předmět

Téměř jednoznačně se respondenti shodli na názoru, že tělesná výchova bude i v následujících letech povinným vyučovacím předmětem. Tento názor zastávají i přes aktuální problémy a stávající reformy probíhající ve školství, což je dobrým výhledem do budoucna.

Graf 2: Zvyšování počtu hodin povinné tělesné výchovy na ZŠ

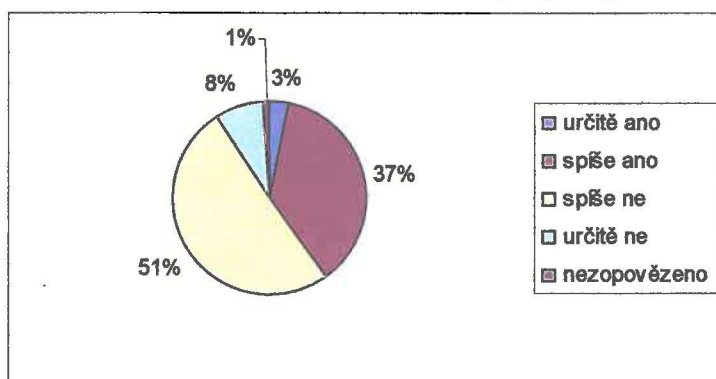

60% dotázaných si myslí, že se nebude zvyšovat počet hodin povinné tělesné výchovy, což může vyplývat ze stávající neuspokojivé situace a již dřívějších finančních problémů při zavádění třetí vyučovací hodiny tělesné výchovy. 20% je opačného

názoru. Je zajímavé poměrně vysoké procento těch, kteří se k této otázce nevyjádřili. Lze z toho usuzovat, že v současné době nejsou žádné výrazné indicie, které by naznačovaly budoucí vývoj.

Graf 3: Rámcové vzdělávací programy

Poměrně skepticky a neurčitě se jeví názory na otázku, zda rámcové vzdělávací programy pozitivně ovlivní kvalitu předmětu TV. Respondenti se vyjadřovali spíše záporně, ne však jednoznačně. Z výsledků je možno usuzovat, že v době výzkumu nemusely být dotazovaným známy všechny důležité informace týkající se těchto programů a také jistá zdrženlivost a nedůvěra. Velmi často se odkazovali na kvalitu učitele a jeho odbornost.

Tab. 1: Podmínky pro zvýšení zájmu žáků o TV

Uvedené hodnoty jsou v procentech <i>n</i> =počet respondentů	1 odpověď <i>n</i> =26	2 odpovědi <i>n</i> =24	3 a více <i>n</i> =37	celkem <i>n</i> =87
Zlepšit materiální podmínky a vybavení	61	41	28	37
Zavést nové hry a sporty do výuky	12	17	21	18
Vytvořit podmínky pro rozvoj každého žáka	15	19	14	14
Zavést nové organizační formy TV	4	15	12	12
inovovat obsah školní TV	8	8	12	11
zvýraznit roli žáka ve vyučovacím procesu	0	0	13	8

S ohledem na současný stav tělesné výchovy se jevila jako důležitá otázka: Co bude nutné pro zvýšení zájmu žáků o tělesnou výchovu? Při vyhodnocení byl brán zřetel na počet označených odpovědí. V této souvislosti se vždy na prvním místě objevoval požadavek na zlepšení materiálních podmínek a vybavení. Na druhém místě se střídalo zavedení nových her a sportů do výuky s vytvořením podmínek pro rozvoj každého žáka.

Tab. 2: Budoucí směry tělesné výchovy

<i>Uvedené hodnoty jsou v procentech n=počet respondentů</i>	1 odpověď n=38	2 odpovědi n=35	3 a více n=14	celkem n=87
k vytvoření kladného vztahu k pohybu	65	41	27	42
k rozvíjení a upevňování zdraví	11	34	21	24
k nácviku pohybových schopností a rozvíjení pohybových dovedností	21	14	27	20
ke zvyšování zdatnosti a výkonnosti	3	11	21	12
jiná odpověď	0	0	4	2

Neméně důležitý byl i názor na budoucí směry tělesné výchovy, respektive její cíle. 42% dotázaných se přiklání k názoru, že tělesná výchova bude směřovat k prožitku a vytvoření kladného vztahu k pohybu, 24% k rozvíjení a upevňování zdraví a 20% k nácviku pohybových schopností a rozvíjení pohybových dovedností. Jako zajímavé se jeví výsledky kdy dotazovaní označili pouze jednu odpověď. Nácvik pohybových schopností a rozvoj pohybových dovedností se objevuje častěji než rozvoj a upevňování zdraví. Je z nich patrné dřívější sportovní zaměření tělesné výchovy a určitá obava z klesající zdatnosti mládeže.

Tab. 3: Plnění zdravotního úkolu TV

<i>Uvedené hodnoty jsou v procentech n=počet respondentů</i>	1 odpověď n=80	2 a více N=7	celkem n=87
zavést povinné hodiny zdravotní TV	51	50	53
integrovat žáky osvobozené od TV a žáky oslabené do hodin TV	35	43	36
Jiné	10	7	8
Nezodpovězeno	4	0	3

Nadpoloviční většina respondentů je toho názoru, že pro plnění zdravotního úkolu tělesné výchovy bude nutné zavést povinné hodiny zdravotní TV. Tohoto stavu je však možno dosáhnout pouze zlepšením finančních a materiálních podmínek nebo vyčleněním zvláštních prostředků k tomuto účelu.

Tab. 4: Podmínky pro zvýšení významu TV

<i>Uvedené hodnoty jsou v procentech n=počet respondentů</i>	1 odpověď n=43	2 odpovědi n=32	3 a více n=10	celkem n=87
Zvýšit počet hodin povinné TV	42	25	17	27
Lépe využít státních programů na podporu sportu	30	27	26	27
Využít mezipředmětových vztahů	14	20	20	18
Využít sdělovacích prostředků pro propagaci sportu	9	14	17	14
Zlepšit přenášení výzkumných poznatků do praxe	5	8	13	9
Jiná odpověď	0	6	7	5

Co bude nutné pro zvýšení významu tělesné výchovy? Z výsledků je patrné, že největší váhu respondenti přikládali zvýšení počtu hodin povinné tělesné výchovy a lepšímu využití státních programů na podporu sportu. Při vyhodnocení, kdy dotazovaní označili pouze jednu odpověď je patrná nespokojenost se stávajícím počtem hodin povinné TV.

Tab. 5: Návrh obsahových forem vyučovací jednotky pro modernizaci školní TV

<i>Uvedené hodnoty jsou v procentech n=počet respondentů</i>	1 odpověď n=32	2 odpovědi n=27	3 a více n=23	celkem N=87
Herní	63	36	27	36
Atletické	6	17	26	19
cvičení s hudbou	3	30	16	17
gymnastické	3	4	23	14
Úpolové	0	11	4	7
Jiné	25	2	4	7

Na otázku jaké obsahové formy vyučovací jednotky navrhujete pro modernizaci školní tělesné výchovy, dávali dotázaní na první místo herní formy. To vzájemně koresponduje se zjištěnými výsledky, kdy dotazovaní často uváděli zavádění nových her a sportů do výuky jako impuls pro zvýšení zájmu žáků o tělesnou výchovu. Při výběru jedné možnosti se objevilo i vysoké procento těch, kteří zvolili jinou možnost doplněnou vlastním popisem. To naznačuje jistou problematičnost této otázky, kdy je obtížné vybrat pouze jednu nebo několik obsahových forem, protože ty se v průběhu výuky navzájem prolínají.

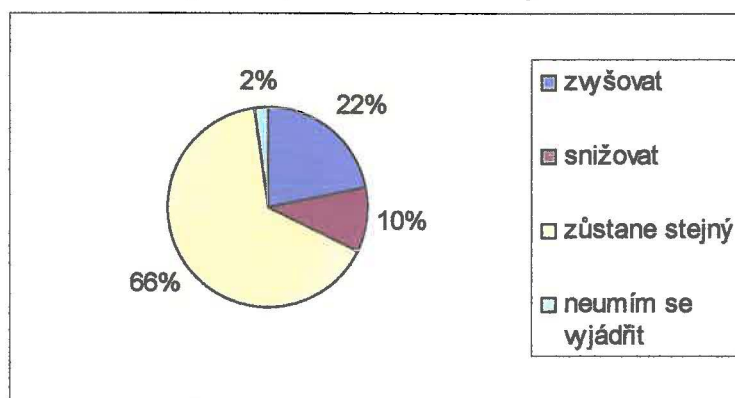
Pro zdůraznění prožitkovosti tělesné výchovy respondenti navrhovali především častější zapojení žáků do výuky, preferování činností, které žáky baví a mají z nich pocit uspokojení. Na tuto otázku však odpovědělo jen něco málo přes 50%, což může signalizovat určité její nepochopení.

Tab. 6: Faktory pro zvyšování zájmu učitelů a dětí o inovaci obsahu školní TV

Uvedené hodnoty jsou v procentech n=počet respondentů	1 odpověď N=62	2 a více n=25	celkem n=87
Nárůst nežádoucích sociálních jevů žáků	51	48	50
Zdravotní problémy dětí	29	46	37
Jiné	10	6	9
Nezodpovězeno	10	0	4

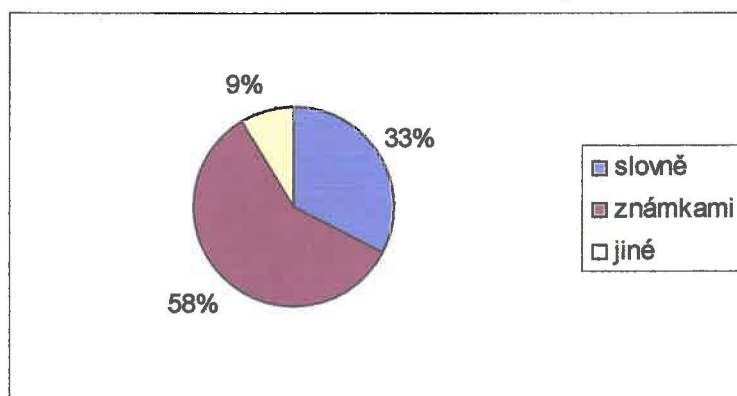
Nárůst nežádoucích sociálních jevů byl nejsilnějším argumentem, který by mohl zvýšit zájem učitelů a dětí o inovování obsahu školní tělesné výchovy. Zdravotní problémy dětí označilo 37% dotázaných, což může být v důsledku stávajícího způsobu života a nedostatku pohybu.

Graf 4: Význam předmětu tělesná výchova na ZŠ

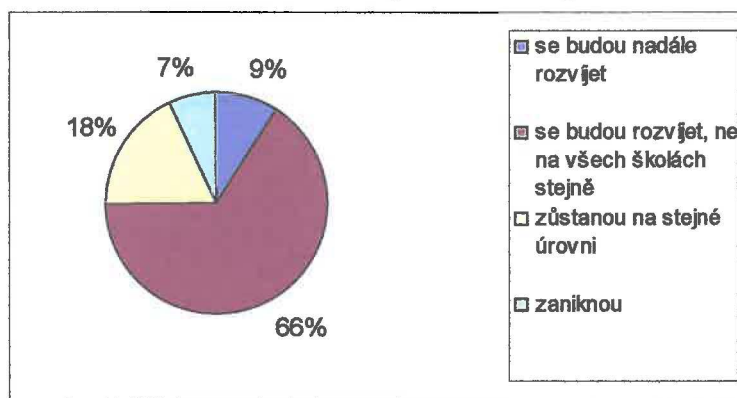
Stávající situace ve školství nenaznačuje výraznou změnu. I respondenti se většinou vyjadřovali poměrně skepticky k možnému zlepšení. Jsou známy finanční a materiální problémy. Navíc vstup do EU sebou přináší velké změny a to především ve zvyšování počtu hodin vyučovacích předmětů jako například zavedení druhého povinného jazyka.

Graf 5: Hodnocení žáka v tělesné výchově

Nadpoloviční většina zastává názor, že hodnocení žáků v tělesné výchově bude i nadále známkami. Stávající situace nenaznačuje, že by se v nejbližších letech měl tento stav měnit. Moderní přístupy však stále silněji naznačují potřebu jiného hodnocení a to zejména ve „výchovách“. Tento fakt zesilují i odpovědi dotázaných, kterých bylo 31%.

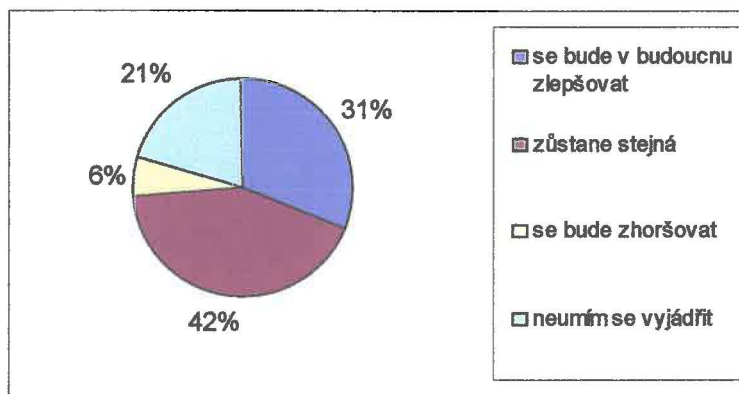
Graf 6: Školní sportovní kluby

Význam školních sportovních klubů potvrdilo 66% dotázaných, kteří se přiklonili k názoru, že se budou rozvíjet, ale ne na všech školách stejně. Bude záležet na místních podmínkách a zainteresovanosti vedení a hlavně vyučujících tělesné výchovy. Tento fakt ale nenaznačují redakční informace z časopisu „Školní sport“. Autoři si čím dál častěji kladou otázku, pro koho vyhlašují korespondenční soutěže. Seznam účastníků se ponejvíc snižuje. Je možné, že většina klubů funguje dobře a pouze nevyužívá možnosti soutěžení na dálku. Ta je však velmi výhodná z finančního pohledu. Ani tento argument

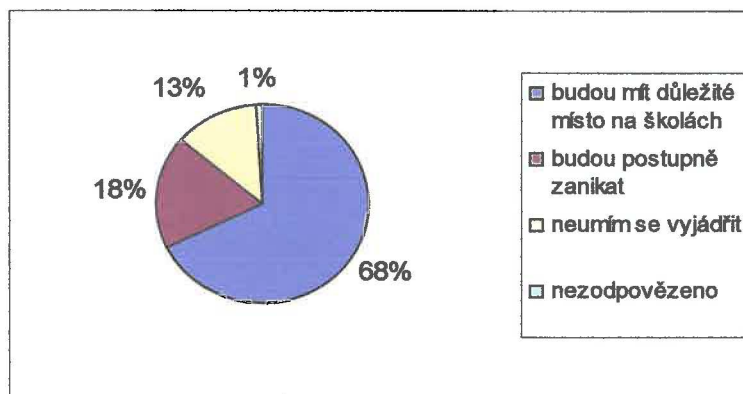
však počet účastníků nezvyšuje. Je paradoxem, že jsou často dotazovaní nespokojení s materiálními podmínkami a pak nevyužijí příležitosti k soutěžení bez větších finančních nároků. Je možné, že je to také způsobeno malým zájmem a motivací žáků. Je však pravděpodobné, že kluby využívají svých tradičních soutěží a disciplín.

Graf 7: Kvalita vzdělávání učitelů TV

Rozptýl názorů na kvalitu vzdělávání učitelů tělesné výchovy je docela velký. Většinou převládá názor, že zůstane stejná nebo se bude v budoucnu zlepšovat. 21% dotázaných však na tuto otázku nemělo svůj názor. Délka pedagogické praxe dotázaných byla v průměru téměř 19 let. Z toho lze vyvodit závěr, že dotázaní nemají aktuální informace o stavu a kvalitě studia.

Graf 8: Školní sportovní soutěže

Podle výsledků budou mít školní sportovní soutěže důležité místo na školách. Je o tom přesvědčeno 68% respondentů. Dokazuje to i sportovní tradici a vžité návyky pořádání školních soutěží, které tvoří určitý sportovní obraz školy. Některé školy se specializují na konkrétní disciplíny a ty pak dotvářejí vysokou prestiž školy. Tato otázka úzce souvisí se školními sportovními kluby, které jak už bylo výše uvedeno nevyužívají finančně nenáročné soutěže vyhlašované v časopise „Školní sport“. Přitom by tyto soutěže mohly být řešením při horších finančních podmínkách. Jejich nevyužívání je vážným nedostatkem.

6 DISKUSNÍ POZNÁMKY

Získané informace vcelku potvrzují současné tendence a přístupy k tělesné výchově. Spíše neurčité stanovisko respondentů k významu RVP pro kvalitu výuky mohla ovlivnit skutečnost, že v době výzkumu nebyly zcela známy všechny důležité informace týkající se těchto programů. Často se v odpovědích objevoval odkaz na učitele tělesné výchovy v úzké souvislosti s kvalitou jejich vzdělání a aprobací. Již v minulosti byl kladen požadavek na kvalitní přípravu vysokoškolsky vzdělaných učitelů, kteří by byli komplexně vybaveni dovednostmi a znalostmi. Studium odborné literatury a z výsledků výzkumných prací je zjevné, že vzájemná komunikace mezi teoretickými a praktickými přístupy není na odpovídající úrovni. Chybí zejména vzájemná propojenost a zpětná vazba, která by vedla ke zkvalitnění přípravy budoucích učitelů.

Tělesná výchova jako vyučovací předmět prochází neustálými změnami a vývojem. Její cíle se mění s ohledem na atmosféru ve společnosti. Současný přístup vedoucí k prožitku a vytvoření kladného vztahu k pohybu bude pokračovat i v následujících letech. V souvislosti se stávajícím způsobem života a stále se rozšiřujícími civilizačními chorobami bude vést i k rozvíjení a upevňování zdraví. Návik pohybových schopností a rozvoj pohybových dovedností bude i nadále součástí výuky. Tělesná výchova bude hodnocena známkami, lze však předpokládat, že budou sílit tendence k jinému alternativnímu hodnocení. Tím by mohlo být hodnocení slovní nebo kombinace známky se slovním doplněním. V důsledku neuspokojivých materiálních a finančních podmínek nelze předpokládat, že by se zvýšil počet hodin TV. To by bylo možné jen v souvislosti s nárůstem nežádoucích sociálních jevů žáků a celkového zvýšeného zájmu společnosti o sport a pohybové aktivity.

Celý výzkum si kladl za cíl získat názory pedagogů vyučujících tělesnou výchovu na 2. stupni ZŠ a vytvořit prognózu na období 2005-2010. Respondenti se jednoznačně vyjádřili, že tělesná výchova bude i nadále povinným vyučovacím předmětem. Praxí se potvrdí jak byly pedagogy pochopeny RVP a jejich smysl. Tak jako v minulosti budou základním kamenem a spojujícím článkem kvalitně připravení

učitelé. Hlavně na nich bude záležet jestli dokáží naplnit cíle školní tělesné výchovy. Školní sportovní kluby se budou rozvíjet, ne však na všech školách stejně. Bude záležet na místních podmínkách, zainteresovanosti vedení školy i pedagogů vyučujících TV. Při zlepšení materiálních podmínek se budou rozvíjet i soutěže na školách i mezi ostatními školami. Respondenti je velmi často zmiňovali i v jiných souvislostech výzkumu. Jako negativní se jeví zapojování škol do celorepublikových soutěží vyhlašovaných v časopise „Školní sport“. Zde je velká možnost soutěžního vyžití.

Dotazník není standardizovaný, nebyla zjištěna jeho validita ani spolehlivost. Míru spolehlivosti lze předvídat z užití několika propojených otázek, které zjišťovali stejné skutečnosti. K rozeslání dotazníku bylo využito elektronické pošty, což se neobešlo bez problémů. Některé dotazníky nebylo možné doručit na školy v důsledku opakovaného chybného spojení. Několik vyplněných dotazníků nebylo možné použít, protože nebyly poslány jako přílohy zprávy. Někteří respondenti dali při zaslání dotazníku přednost klasickému poštovnímu dopisu. Všechny dotazníky a emailové zprávy jsou uloženy na CD.

Oproti plánu, kdy bylo záměrem jednorázové rozeslání, byl výzkum proveden v květnu, červnu a říjnu roku 2005. Vzhledem k velmi nízké návratnosti jenž činila jen 37%, nelze tyto výsledky vztahovat na celou zkoumanou populaci, jíž byli učitelé ZŠ jihomoravského kraje, kteří vyučují tělesnou výchovu na 2. stupni. Výzkumu se zúčastnilo 60% mužů a 40% žen, z toho bylo 79% aprobovaných tělocvikářů, pouze 21% neaprobovaných. Odpovídali velmi zkušení učitelé, protože průměrná délka pedagogické praxe se pohybovala kolem 19 let. Lze jen těžko hodnotit, jestli nízkou návratnost dotazníků způsobila jeho kvalita nebo určitá apatie a nezájem řešit nebo alespoň přemýšlet o aktuálních problémech TV. Opakovaným výzkumem je možno získat přesnější odpověď. Pokud by byl důvodem nezájem učitelů, většina výzkumných zjištění by ztrácela platnost. Vydáním zákonů a předpisů se pouze stanovují pravidla. Je ale nutné, aby byly správně pochopeny a hlavně uvedeny v praxi. Je nutné měnit názory a postoje všech zainteresovaných, což je však velmi náročný a dlouhodobý proces.

Ukázalo se, že stanovená metoda nebyla tak efektivní, jak jsem očekával. Přestože byl podle mého názoru dotazník jednoduchý a jeho vyplnění nezabralo mnoho

času, ozvalo se jen malé procento dotázaných. Jestliže bylo nízké procento návratnosti způsobeno nezájmem pedagogů řešit stávající problémy tělesné výchovy, bude budoucnost školní tělesné výchova ohrožena. Tuto domněnku je však nutné ověřit opakovanými výzkumy.

ZÁVĚRY

Cílem diplomové práce bylo podat ucelený přehled vývoje tělesné výchovy až do současnosti. Z názorů pedagogů vyučujících tělesnou výchovu na druhém stupni základních škol pak vytvořit prognózu na období 2005-2010. Celá práce je rozdělena na část teoretickou a část analytickou.

V teoretické části jsem se zabýval vývojem tělesné výchovy obecně. Pozornost je soustředěna především na zavádění TV do škol a její různé směry. Je zde popsán vývoj v různých zemích a ten je dán do souvislostí s dnešními přístupy. Jedním z nejdůležitějších úkolů bylo popsat současný stav TV a tím i zdůvodnit význam této práce. Zároveň zjištěné informace zasadit do spojitosti s výsledky výzkumu.

V analytické části jsem vytvořil dotazník pro účel výzkumu a rozeslal jej elektronickou poštou na základní školy jihomoravského kraje. Získané informace pak byly zpracovány na PC v programu Excel. Pro lepší přehlednost byla data zanesena do tabulek a grafů.

Výsledná prognóza vývoje školní tělesné výchovy na období 2005-2010 potvrzuje stávající poznatky. Ukázalo se, že finanční a materiální podmínky škol jsou hlavními limitujícími faktory pro zvyšování počtu hodin povinné tělesné výchovy. Předpoklad, že rámcové vzdělávací programy pravděpodobně pozitivně ovlivní hodiny tělesné výchovy se výzkumem nepotvrdil, což je dosti závažné zjištění s ohledem na probíhající změny ve školství.

Stanovenou metodou se podařilo zjistit názory pedagogů pouze z omezeného množství škol. Proto není možné tyto výsledky vztahovat na celý zkoumaný soubor. Tento fakt se ukazuje jako znepokojivý, protože učitelé jsou těmi, kdo má největší zájem na kvalitě školní tělesné výchovy. Ze získaných názorů se potvrdil fakt, že tělesná výchova bude i nadále povinným vyučovacím předmětem na základních školách. Bude směřovat k upevnování zdraví a vytváření kladného vztahu k pohybu. Kvalita tělesné výchovy bude závislá na odborné připravenosti a zájmu učitelů řešit stávající problémy spojené s životním stylem a vžitými návyky. Školní sportovní soutěže budou i nadále důležitou součástí sportovního života škol. Zapojení škol do

soutěží vyhlašovaných Asociací školních sportovních klubů však skrývá velkou rezervu pro snadné a finančně dostupné poměrování sil. Tato skutečnost je velkou výzvou do budoucna. Zaváděním nových sportů a her do výuky bude možné přiblížit tělesnou výchovu dnešním zájmům mládeže.

Výzkumná práce potvrdila historii a vývojem prověřené skutečnosti, což považujeme za její hlavní smysl pro vědeckou praxi. Potvrzuje prioritu ve vzdělání, jímž je vztah učitele a žáka.

LITERATURA

FELIX, K., KASA, J. Nové tendencie športovej prípravy detí a mládeže v SR. In *Role tělesné výchovy a sportu v transformujících se zemích středoevropského regionu*. Brno : MU, 2001, s. 196 – 199.

FRÖMEL, K., SVOZIL, Z. a GÓRNA, K. Koncepce tělesné výchovy na základních a středních školách. *Sborník příspěvků mezinárodního semináře Pedagogické kinantropologie*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2002, s. 17 – 21.

HERCIG, S. V centru pozornosti musí být žák. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 1997, roč. 63, č. 3, s. 8 – 9.

HERCIG, S. O co jde učitelům tělesné výchovy? *Tělesná výchova a sport mládeže*. 1997, roč. 63, č. 5, s. 8 – 9.

HERCIG, S. Učitel tělesné výchovy a reforma školy. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2003, roč. 69, č. 4, s. 2 – 3.

HERCIG, S. O různých nedomyšlenostech, které budou bránit v proměnách školy. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2005, roč. 71, č. 4, s. 13.

HORKEL, V. Vzdělávací programy a jejich využití pro transformaci školní tělesné výchovy. In *Role tělesné výchovy a sportu v transformujících se zemích středoevropského regionu*. Brno : MU, 2001, s. 120 – 122.

JANSA, P., FRANĚK, R. a VOTRUBA, J. Názory občanů na tělesnou výchovu a sport středně velkých měst. In. TILINGER, P., PERIČ, T. *Tělesná výchova a sport na přelomu století*. Praha : FTVS UK, 1996, s. 183 – 186.

KARGER, J. et al. Sport v České republice na začátku nového tisíciletí : Závěry a doporučení Národní konference. Praha : UK FTVS, 2001, 22 s.

KÖSSL, J. *Dějiny československého olympijského hnutí*. 1. vyd. Praha : Olympia, 1977. 155 s.

- KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J., WAIC, M. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 159 s. ISBN 80-246-0802-2.
- MORKES, F. Tělesná výchova a sport v dějinách lidstva (1. Část). *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2003, roč. 69, č. 8, s. 2 – 10.
- MUŽÍK, V., KREJČÍ, M. *Tělesná výchova a zdraví*. Olomouc : Hanex, 1997. 139 s. ISBN 80 – 85783 – 17 – 7
- NAUL, R. Koncepce školní tělesné výchovy v Evropě. Přeložil RYCHTECKÝ, A. *Česká kinantropologie*. 2003, č. 1, s. 39 – 53.
- POTMĚŠIL, J., RÝDL, M. Prožitek nebo výkon. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 1997, roč. 63, č. 1, s. 6 – 8.
- RADVANSKÝ, J., KUČERA, M. Indikace a kontraindikace pohybových činností v povinné a zdravotní tělesné výchově. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 1999, roč. 65, č.4, s. 44 – 45.
- REITAMYER, L. *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*. 1. vyd. Praha : SPN, 1972. 249 s.
- RYCHTECKÝ, A., FIALOVÁ, L. *Didaktika školní tělesné výchovy*. 2. přepracované vydání. Praha: Karolinum, 1998. 171s.
- SLEPIČKA, P., JANSÁ, P., RYCHTECKÝ, A., SLEPIČKOVÁ, I. a kol. *Společenská reflexe sportu*. Projekt MŠMT ČR LS 01 24 16. Praha : UK FTVS, 2001.
- SLEPIČKA, P., SLEPIČKOVÁ, I. Sport z pohledu české společnosti I. *Česká kinantropologie*. 2002, č. 1, s. 7 – 23.
- SLEPIČKA, P., SLEPIČKOVÁ, I. Sport z pohledu české společnosti II. *Česká kinantropologie*. 2002, č. 2, s. 7 – 21.
- SLEPIČKOVÁ, I. Tělesná výchova a sport v protidrogové prevenci. *Česká kinantropologie*. 1999, č. 3, s. 57 – 64.
- Boj za zvýšení statutu tělesné výchovy. Přeložila VAŠENDOVÁ, J. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2000, roč. 66, č. 6, s. 45 – 46.
- ZICH, F., UNGR, V. *Tělovýchovné a sportovní aktivity mládeže*. Praha : Amasia, 1995.
- Plnění národního programu rozvoje sportu pro všechny v ČR v základních a středních školách. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2003, roč. 69, č. 7, s. 13 – 16.

Bibliografické databáze

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dostupné na World Wide Web

<http://www.msmt.cz>

Výzkumný ústav pedagogický v Praze (dostupné na World Wide Web

<http://vuppraha.cz>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Tělesná výchova jako povinný vyučovací předmět	32
Graf 2: Zvyšování počtu hodin povinné tělesné výchovy na ZŠ.....	32
Graf 3: Rámcové vzdělávací programy	33
Graf 4: Význam předmětu tělesná výchova na ZŠ	36
Graf 5: Hodnocení žáka v tělesné výchově	37
Graf 6: Školní sportovní kluby	37
Graf 7: Kvalita vzdělávání učitelů TV.....	38
Graf 8: Školní sportovní soutěže	38

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Podmínky pro zvýšení zájmu žáků o TV	33
Tab. 2: Budoucí směry tělesné výchovy	34
Tab. 3 Plnění zdravotního úkolu TV	35
Tab. 4: Podmínky pro zvýšení významu TV	35
Tab. 5: Návrh obsahových forem vyučovací jednotky pro modernizaci školní TV.....	36
Tab. 6: Faktory pro zvyšování zájmu učitelů a dětí o inovaci obsahu školní TV	37

PŘÍLOHY

DOTAZNÍK

Pohled do budoucnosti tělesné výchovy jako předmětu vyučovaného na základních školách v období roku 2005-2010.

1. Bude se zvyšovat počet hodin povinné tělesné výchovy na ZŠ?

- ano
- ne
- neumím se vyjádřit

2. Myslíte si, že rámcové vzdělávací programy pozitivně ovlivní kvalitu předmětu tělesná výchova?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

3. Význam předmětu tělesná výchova se bude na ZŠ:

- zvyšovat
- snižovat
- zůstane stejný
- neumím se vyjádřit

4. Pro zvýšení zájmu žáků o TV bude nutné:

- inovovat obsah školní TV
- zavést nové hry a sporty do výuky
- zlepšit materiální podmínky a vybavení
- zavést nové organizační formy TV

- zvýraznit roli žáka ve vyučovacím procesu
- vytvořit podmínky pro rozvoj každého žáka

5. Bude tělesná výchova v následujících letech povinným vyučovacím předmětem na ZŠ?

- ano
- ne
- neumím se vyjádřit

6. Hodnocení žáka v tělesné výchově bude:

- slovně
- známkami
- jiné-popište:

7. Školní sportovní kluby:

- se budou nadále rozvíjet
- se budou rozvíjet, avšak ne na všech školách stejně
- zůstanou na stejné úrovni
- zaniknou

8. Kvalita vzdělávání učitelů TV:

- se bude v budoucnu zlepšovat
- zůstane stejná
- se bude zhoršovat
- neumím se vyjádřit

9. Tělesná výchova bude směřovat spíše:

- k rozvíjení a upevňování zdraví
- k prožitku a vytvoření kladného vztahu k pohybu
- k nácviku pohybových dovedností a rozvíjení pohybových schopností

ke zvyšování zdatnosti a výkonnosti

jiné-popište:

10. Školní sportovní soutěže:

budou mít důležité místo na školách

budou postupně zanikat

neumím se vyjádřit

11. Co může zvýšit zájem učitelů a dětí o inovaci obsahu školní TV?

zdravotní problémy dětí

nárůst nežádoucích sociálních jevů žáků

jiné-popište:

12. Pro plnění zdravotního úkolu TV bude nutné:

zavést povinné hodiny zdravotní TV

integrovat žáky osvobozené od TV a žáky oslabené do hodin TV

jiné-popište:

13. Pro zvýšení významu TV bude nutné:

lépe využít státních programů na podporu sportu

využít sdělovacích prostředků pro propagaci sportu

využít mezipředmětových vztahů

zlepšit přenášení výzkumných poznatků do praxe

zvýšit počet hodin povinné TV

jiné-popište:

14. Jaké obsahové formy vyučovací jednotky navrhuje pro modernizaci školní TV?

gymnastické

atletické

- herní
- úpolové
- cvičení s hudbou
- jiné-popište:

15. Pro zdůraznění prožitkovosti TV navrhuji:

16. Pohlaví:

- muž
- žena

17. Délka učitelské praxe:

18. Aprobace:

19. Budu chtít zaslat výsledky výzkumu:

- ne
- ano

20. Adresa školy (název, místo, číslo popisné):

Děkujeme Vám za
spolupráci!